

УДК 378.22: 81245:378.4(73+71)

кандидат педагогічних наук, Русанова О. О.

Донецький відкритий університет, Україна, Донецьк

**ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ І ТЕХНОЛОГІЙ
НА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У США І КАНАДІ**

Сутність провідних педагогічних концепцій і технологій, що вплинули на формування систем професійної підготовки вчителів іноземних мов, та які апробовано в університетах США і Канади, полягає у прагматизмі. Виявлено, що прагматизм у професійній освіті викладачів іноземних мов став основним філософсько-педагогічним напрямом, а його ідеї отримання освіти заради виживання сформували відповідні технології навчання студентів. Ключові слова: концепції, системи, підготовка, вчитель, іноземна мова, університети США і Канади.

Русанова Е. А. Влияние педагогических концепций и технологий на формирование систем профессиональной подготовки учителей иностранных языков в США и Канаде / Донецкий открытый университет, Украина, Донецк. Сущность ведущих педагогических концепций и технологий, которые повлияли на формирование систем профессиональной подготовки учителей иностранных языков, и которые апробированы в университетах США и Канады, заключается в прагматизме. Выведено, что прагматизм в профессиональном образовании преподавателей иностранных языков стал основным философско-педагогическим направлением, а его идеи получения образования ради выживания сформировали соответствующие технологии обучения студентов.

Ключевые слова: концепции, системы, подготовка, учитель, иностранный язык, университеты США и Канады.

Rusanova E.A. Influence of pedagogical concepts and technologies in the formation of systems of training foreign language teachers in the United States and Canada / Open University Donetsk, Ukraine, Donetsk.

The essence of leading pedagogical concepts and technologies that influenced the training of teachers of foreign languages, and are approved in the United States and Canada, is pragmatism. We found that pragmatism in professional education of teachers of foreign languages has become a major philosophical and pedagogical direction, and his idea for a survival study formed the relevant technology education students.

Keywords: concepts, systems, education, teacher, foreign language, U.S. universities and Canada.

Вступ

Загальна сутність та актуальність проблеми, що має тісний зв'язок із важливими науково-педагогічними і практичними завданнями, пов'язана з підготовкою вчителів/викладачів іноземних мов в Україні, які були б здатні ефективно працювати в нових умовах соціальної відповідальності та творчої професійної конкуренції, поєднуючи фундаментальні знання іноземних мов з уміннями ефективно навчати школярів і студентів нормам демократичного життя. З цього приводу влучно зазначає відомий педагог Пуховська Л.П., що «...сьогодні в Україні формується нове ставлення до вивчення іноземних мов, оскільки рівень їх засвоєння включено у параметри якості вищої освіти...» [1, с.32]. Від комунікативної компетентності українських фахівців залежать успіхи України у співпраці з Європейським Союзом, США, Канадою та іншими країнами світу, що зумовлює необхідність підготовки у національних університетах бакалаврів, спеціалістів і магістрів, які б вільно володіли іноземними мовами, особливо англійською, як найбільш поширеною у міжнародному спілкуванні та в мережі Інтернет. Вільне володіння іноземною мовою є загальною потребою сучасної практичної та інтелектуальної професійної діяльності та є «вагомим показником

міжнародної конкурентної спроможності фахівця будь-якої галузі, а ці обставини підвищують статус іноземної мови як «фахової дисципліни» у підготовці студентів» [2, с.446].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання означеної проблеми показав, що значний вплив на становлення і розвиток аналогічних систем мали теоретико-методологічні аспекти професійної підготовки бакалаврів-викладачів іноземних мов в університетах США і Канади, а також особливості прояву низки науково-педагогічних явищ, що стали двигунами цих процесів у різні періоди історичного розвитку, для яких питання якості професійної освіти фахівців трансформувалися, відбиваючи особливості того чи іншого етапу соціально-економічного розвитку досліджуваних північноамериканських держав. Узагальнюючи ідеї американських, канадських та інших науковців, можна виділити провідні філософські та педагогічні концепції, що вплинули на формування й розвиток освіти у США і Канаді, особливо систем професійної підготовки викладачів іноземних мов, а саме: необіхевіоризм, лібералізм, прагматизм, прогресивізм, технократизм, радикалізм, демократизм та гуманізм. Засновники необіхевіористичного напрямку (К. Галд, Б. Скіннер, Е. Толмен та ін.) [3], ґрунтуючись на теоретичних підходах «класичного біхевіоризму», висунули концепцію про можливість підсилення, коригування та спрямування навчання, що приводило до засвоєння особистістю нових форм поведінки. При цьому остання розглядалася як цілісна система взаємопов'язаних когнітивних відносин учня і суспільства. Це означає, що необіхевіористи досліджували учня/студента як «механізм», що діє лише під впливом зовнішнього чинника, заздалегідь відводячи йому пасивну роль. Отже, концепція такого навчання зводилася до керування станом учня [3].

Активні прихильники лібералізму у навчанні (Н. Батлер, К. Гоул, Дж. Ньюмен, Дж. Рассел та ін.) [3] вважали метою освіти досягнення учнем культурних та духовних цінностей людства. Таке навчання ґрунтувалося на культивуванні інтелекту та на оволодінні певних фактичних знань, що

вимагало від учня/студента систематичного навчання і аналітичного мислення. Роль викладача полягала у передачі формули знань та розв'язанні завдань щодо їхньої доцільності. Лібералізм у навчанні студентів як у США, так і у Канаді домінував переважно у коледжах і університетах [4].

Прагматизм у навчанні учнів в школах та студентів в університетах США і Канади виник наприкінці XIX сторіччя, але найбільшого значення набув у першій половині XX сторіччя. Це оригінальний за походженням і духом філософсько-педагогічний напрям, що посів провідне місце у педагогіці та суспільній свідомості всього світу, особливо ментальності молоді другої половини XX сторіччя. Філософія прагматизму – це філософія професійного успіху й особистої користі від навчання та професійної діяльності.

Основні принципи прагматизму у навчанні сформульовані основоположниками прагматичної педагогіки Дж. Дьюї, В. Джеймсом, Ч. Пірсом та ін.. [3], які покладено в основу систем професійної освіти у США, Канаді та багатьох країнах. Прагматики наголошували на реконструкції досвіду учня у навчанні, підпорядковано до його бажання. Відомий вчений-соціолог М. Троу [4] зазначав, що, згідно з усталеною думкою американського суспільства, доступ до високого статусу у суспільстві відкритий для «...людей незалежно від їхнього соціального походження відповідно до набутих знань і професійних якостей» [4, с. 91]. Цей доступ забезпечується високим рівнем професійної освіти як міцним гарантом успіху для досягнення «американської мрії».

Незважаючи на те, що прагматична педагогіка не зберегла свого монопольного статусу в освіті, але «...прагматичні ідеї продовжують впливати на системи професійної освіти США, Канади та інших країн...» [4, с. 99]. За час свого існування прагматична педагогіка зазнавала чимало змін, але вони суттєво не позначилися на її основних принципах, що активно діють і в наш час.

Мета статті полягає у визначенні ролі провідних філософських та педагогічних концепцій у формуванні та функціонуванні систем професійної підготовки викладачів іноземних мов в університетах США і Канади та залучені позитивного досвіду цих держав в Україні.

Завданнями дослідження є визначення педагогічної сутності ідей прагматизму та інших концепцій у системах професійної підготовки викладачів іноземних мов, що ефективно апробовані та діють в університетах США і Канади.

Виклад основного матеріалу статті

Починаючи з середини XIX сторіччя, у результаті розвитку науки, індустріалізації й урбанізації американського і канадського суспільств, з'явився новий підхід до освіти та професійної підготовки кваліфікованих фахівців, який походив від філософії прагматизму. Прихильники цього підходу Е.Ліндеман (*Lindeman E.*), Д. Лунде (*Lunde J.*) та інші [3] вважали, що навчання професії повинно бути «практично спрямованим» і засновуватися на фаховому та життєвому досвіді, що має ставати поштовхом для розвитку ідеї концентрації процесу навчання навколо студента» [5 с. 34].

Історичний шлях розвитку педагогіки світу – це шлях трансформацій систем навчання і отримання якісної професійної освіти, особливо вищої кваліфікації, в яких поєднано ідеї, запозичені з філософських, психологічних і соціологічних концепцій. Найбільшого поширення набули концепції прагматизму, а також соціального реконструктивізму, освіти для виживання тощо [5 с. 36]. Відомими прихильниками цих концепцій у педагогіці США та Канади стали Т. Брамельд (*Brameld T.*) [7], М. Лена (*Lena M.*) [8] та ін., які розглядають реконструкцію суспільства з антропологічних позицій. На їх погляд, саме педагоги відповідають за «реконструкцію культури», перш ніж культура зруйнує себе сама. Освіта має стати «динамічним інститутом усередині культури і відігравати важливу роль в оновленні суспільства [5 с. 34]. Відомі американські і канадські педагоги М. Берубе (*Berube M.*), В. Борген (*Borgen W.*), Т. Брамельд (*Brameld T.*), К. Броді (*Brody C.*) та

інші наполегливо стверджують, що саме прагматична «система професійної освіти *«the process of professional education»* є головним засобом «соціальних змін і розвитку суспільства» [7, с.13]. Мета навчання за такою системою полягає в тому, щоб навчити студента не тільки умінням «...виживати, пристосуватися, а й умінням впливати на обставини...» [7, с. 14]. На думку Т. Брамельда саме «професійна освіта допомагає студентам включитися активно, з повною віддачею у динамічний процес реконструкції суспільства, яке повинно трансформуватися не лише у результати будь-яких політичних дій, а й на фундаментальній основі – через усвідомлення небезпек сучасного стану речей» [7, с. 112]. Він вважав, що програми навчання в університетах треба позбавити розподілу за «предметами», а натомість забезпечити інтеграцію фундаментальних і спеціальних знань студента, що здійснює і перевіряє практика [7, с. 101]. На наш погляд, важко не погодитись з таким твердженням Т. Брамельда (*Brameld T.*) [7], особливо у справі того, що стосується професійної підготовки викладачів іноземних мов, для яких мовна практика є запорукою набуття професіональної майстерності.

Широку популярність у США і Канаді здобули концепції «освіти для виживання» (*survival education*) та «освіти в громаді» (*community education*), що сформувалися в першій чверті ХХ століття. Представниками цих концепцій стали відомі педагоги П. Абрамі (*Abrami P.*), Х. Барретт (*H. Barrett*), К. Броді (*Brody C.*), К. Крістенсен (*Christensen C.*), К. Фіксман (*C. Fixman*) та інші, які вважали, що головна мета професійної освіти – це навчити студента «виживати» в умовах конфліктів, колізій тощо.

Ідея навчання школярів і студентів іноземних мов за допомогою громад викристалізувалася у самостійну концепцію «громадської освіти» або «освіти у громаді» (*community education*) [7, с. 303]. Головна мета такого навчання – не освіта окремих особистостей, а сприяння взаєморозумінню між членами громади (групи, когорти) та навчання з метою розв'язання наявних проблем чи складних ситуацій в громаді на основі мовного розуміння. З цієї причини громада розглядається як «середовище для навчання», з

«лабораторіями для навчання», «засобами навчання», що допомагають студентам краще і успішніше розв'язувати свої навчальні проблеми [7, с 311]. Громади є «природним середовищем» для втілення освітніх програм і найкращою атмосферою для навчання іноземних мов. Навчальні ініціативи, що виникали на засадах громад у XIX і XX століттях, було впроваджено освітянами США і Канади, які займалися підготовкою вчителів/викладачів іноземних мов в університетах, з метою вдосконалення багатонаціональних іммігрантських суспільств, що стало вагомою технологією ефективної професійної підготовки студентів.

Має сенс зазначити, що серед концептуальних напрямів розвитку професійної освіти викладачів/вчителів іноземних мов у США і Канаді є технократичні і когнітивні педагогічні концепції, прогрес яких пов'язаний з безпосереднім впливом науково-технічної революції, особливо електронних інформаційних технологій навчання і філософсько-соціологічних теорій «технотронного» суспільства. Вчені нових прагматичних педагогічних концепцій закликають до інтенсивнішого залучення студентів, особливо педагогічних професій, до суспільної проблематики, поєднання змісту професійної освіти з буденним життям, налагодження суспільних зв'язків усіх верст населення заради покращення якості життя. Натомість, представники прагматичного технократизму стверджують, що суспільство майбутнього буде ґрунтуватися на «знаннях як капіталі», а професійна освіта «вищого ґатунку» буде відігравати в такому суспільстві ключову роль. Вплив прагматичного технократизму виявився в останній час у посиленні викладання інформатики, у тому числі й лінгвістам, як основного способу підготовки наукової еліти, а також у розв'язанні проблем доступу до навчання все життя. Прихильниками прагматичного технократичного напрямку в педагогіці США стали П. Кумбс (*Coombs P.*), Р. Крері (*Crary R.*) та інші, які наполягали на подальшій і глибшій диференціації змісту навчання [7, с 319].

Вагомий внесок у розвиток аспектів когнітивного навчання студентів зробив відомий американський психолог Дж. Брунер (*Bruner J.*) [7], ідеї

якого про навчання як акт відкриття, розвиток інтуїції і логічного мислення, були узяті на озброєння багатьма американськими і канадськими педагогами. Запропоновані Дж. Брунером принципи структуризації знань студентів передбачали надання фундаментальних зв'язків предметів, оскільки засвоєння основних понять стає більш доступним, коли будь-який факт має пояснення в різних галузях. На його думку, розуміння вчителем побудови явища, якого він навчає, дає змогу учневі оволодіти моделлю розуміння інших подібних явищ, тобто структурні знання ведуть до цілісного сприйняття предметів і допомагають відкинути несуттєві факти, щоб їх розуміти. За допомогою постійного повтору базового матеріалу зменшується відстань між елементарними та підвищеними знаннями, що дуже важливо в процесі якості навчання іноземних мов. Ідеї щодо структуризації знань Дж. Брунера значно вплинули на розв'язання проблеми відбору змісту навчання іноземних мов, а також на розробку навчальних програм здобуття професійної освіти вчителя іноземних мов в університетах США і Канади. До того ж має сенс зазначити що, концепції когнітивного навчання також притаманно суттєві переваги перед педагогікою технократичного напрямку в аспектах якості навчання. Проте деякі прихильники когнітивного навчання не в повній мірі оцінили змістовну складову професійного навчання та переоцінили роль розвитку способів розумової діяльності фахівця, для чого пропонували вибудовувати весь процес навчання студентів в університеті, абсолютизуючи інтелектуальний розвиток кожного студента до рівня молодого фахівця. Для цього пропонувалось зменшити компоненти його гуманітарної освіти, розвитку культури, екологічних знань тощо.

Представники концепції радикалізму (Дж. Мезіров (*Mezirow J.*), П. Фрейре (*P. Freire*) та інші [7]) стверджували, що освіта фахівця – це один з провідних засобів здійснення соціальних, політичних і економічних змін, а тому для розвитку американського суспільства необхідна оновлена система освіти, оскільки професійна освіта стає «практикою свободи», способом реалізації соціальних змін на користь кожного члена суспільства [7, с. 399].

Основним засобом у професійному навчанні вони вважали «діалог», в процесі якого студенти набувають «навичок формування своїх вимог до держави». На думку прихильників концепції радикалізму, в країнах «третього світу» уряди зацікавлені у збереженні низького рівня писемності населення та знання іноземних мов, щоб мешканці менше отримували інформації. Тому розвиток грамотності населення через комунікацію мовами є важливим освітнім засобом прогресу держави. За характером своїх переконань представники концепції радикалізму у навчанні можуть вважатися ліворадикальними прагматиками освіти, а їх основний метод – це самоосвіта у громадянському суспільстві. Провідною метою радикалізму стало якісне навчання студентів, що визначають умови для розвитку у студентів енергії для продуктивних дій, щоб змінювати ситуацію на виробництві і у суспільстві.

Трансформація знань та індивідуальне фахове зростання студента готують його до змін, що відбуваються в процесі його навчання в університеті. Так у своїх наукових працях Дж. Мезіров довів, що у процесі професійного навчання у студента з'являється нова інтерпретація попереднього досвіду, що відкриває нові можливості для входження у суспільне життя у новій якості. Дослідник виділив послідовність етапів розвитку студента у навчальному процесі, зокрема: усвідомлення ним сутності і змісту навчальної проблеми; критичний аналіз власного досвіду на основі певного рівня набутих знань; звернення до досвіду інших; пошук нових шляхів розв'язання проблеми; вибір конкретних шляхів у навчальних діях; здобування знань для реалізації свого індивідуального навчального плану; вибір нової соціальної ролі; усвідомлення поетапності інтеграції у життя в новій професійній якості [7, с. 399]. Тому навчання в університетах на основі діалогу та співпраці є основною формою, що відповідає принципу набуття фахових якостей у демократичному суспільстві.

Прагматичне педагогічне питання як «навчити вчитися» студента, що є досить актуальним у світовій дидактиці, представники прагматичної гуманістичної освіти розв'язують з позицій гуманістичної суті навчання,

Зокрема американський науковець М. Лена (*Lena, M.*) зауважує, що «навчити вчитися» можна не через наукові знання, програми, аудіовізуальні засоби або програмоване навчання, підручники й лекції, хоча вони можуть іноді використовуватися як важливе джерело навчання, а через навчальні взаємини між студентом і педагогом, упродовж яких розвиваються необхідні якості у студента [7, с. 131]. Зрозуміло, що у такому разі навчання професії стає життям, а студент – особистістю-професіоналом, яка формується в університеті, отримуючи знання та вміння на практиці. Для представників «гуманістичної» освіти знання мають особистісне значення, оскільки саме воно сприяє розвитку внутрішнього світу студента. Дотримуючись такої думки, ці прихильники висувують концепцію «змісту освіти» як критерію щодо відбору навчального матеріалу. Для того щоб зробити зміст освіти релевантним внутрішнім потребам студента, вони пропонують, по-перше, надавати перевагу технологіям навчання, а не змісту; по-друге, використовувати матеріал з життєвих ситуацій; по-третє, дотримуватися відповідності змісту і методів навчання психофізіологічним особливостям слухачів; по-четверте, враховувати, що релевантність досягається тільки за умови, якщо зміст матеріалу дає змогу знайти відповідь на такі питання, як «хто Я є?», «чи відповідаю Я існуючій системі речей та своїй професії?» тощо.

Висновки випливають з того, що за концепціями, технологіями і поглядами американських і канадських педагогів, які здійснюють навчання і професійну підготовку вчителів/викладачів іноземних мов в університетах, вважають, що самореалізація особистості студента може бути досягнута шляхом створення програм прагматичної професійної підготовки, зокрема з компонентами «ефектного навчання» (*curriculum of affect*). Це має включати питання розвитку студента на основі прагматичної структуризації його освіти. У межах гуманістичного напрямку професійної підготовки вчителів/викладачів іноземних мов широко застосовується концепція прагматичних людських відносин, що спричиняє необхідність вироблення міжособистісних відносин

студентів і викладачів як чинників, що сприяють розвитку особистості майбутнього вчителя іноземної мови, її етичних і емоційних якостей. До цієї концепції близькою є прагматична концепція співпраці студента і викладача, що стала провідним принципом професійної підготовки вчителів іноземних мов у США і Канаді.

В перспективі подальших досліджень в умовах розвитку інформаційних технологій навчання та вимог ринків праці до якості професійної підготовки випускників університетів України, важливо додатково вивчити дидактичні особливості і умови мультимедійного навчання іноземних мов в університетах США і Канади, що ефективно поєднують складові розглянутих вище концепцій навчання з комп'ютерними технологіями. Зрозуміло, що при цьому на перший план професійного розвитку має виходити віра студента у свої власні сили, які будуть скеровані викладачами університету в процесі його навчання іноземних мов.

Література:

1. Пуховська Л.П. Вивчення іноземних мов в контексті формування загальноєвропейського освітнього простору / Л.П. Пуховська // Сучасні технології викладання іноземних мов у професійній підготовці фахівців: Збірник наукових статей. – К : КІТЕП, 2000. – С. 32-38.
2. Сасімова В.В. Питання активізації навчального процесу при навчанні іноземних мов на факультетах туристичного профілю / В.В. Сасімова // Туризм у ХХІ столітті : глобальні тенденції і регіональні особливості: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. – К. : Знання України, 2002. – С. 446-451.
3. Тер-Минасова С.Г. Война и мир языков и культур / С. Г. Тер-Минасова. – М: Астрель, 2007.– 287 с.
4. Трой М. Высшее образование в США: прошлое, настоящее, будущее / М. Трой // Современ. высш. шк. – 1989. – № 4. – С. 89–115.
5. Lindeman E. Education through Experience / M. Anderson, E. Lindeman // Workers' Education: A Quarterly Journal. – 1927. – № 4. – P. 33–44.

6. Lunde J. P. Things for the First Three Weeks of Class / J. P. Lunde. – N. Y.: Teachers College Press, 2000. – 75 p.
7. Brameld T. Toward a Reconstructed Philosophy of education / T. Brameld. – N.Y.: – DrydenPress, Inc., 1956. – 418 p.
8. Lena, M.. & Reason Moll, J. (2000). The globalization of the profession sin the United States and Canada: A survey and analysis. Washington. DC: The Center for Quality Assurancein International Education. 2000. - 71 p.

References:

1. Pukhovs'ka L.P. Vyvchennya inozemnykh mov v konteksti formuvannya zahal'noyevropeys'koho osvith'oho prostoru / L.P. Pukhovs'ka // Suchasni tekhnolohiyi vykladannya inozemnykh mov u profesiyniy pidhotovtsi fakhivtsiv: Zbirnyk naukovykh statey. – K : KITEP, 2000. – S. 32-38.
2. Sasimova V.V. Pytannya aktyvizatsiyi navchal'noho protsesu pry navchanni inozemnykh mov na fakul'tetakh turystychnoho profilyu / V.V. Sasimova // Turyzm u XXI stolitti : hlobal'ni tendentsiyi i rehional'ni osoblyvosti: Materialy II Mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi. – K. : Znannya Ukrayiny, 2002. – S. 446-451.
3. Ter-Mynasova S.H. Voyna y myr yazykov y kul'tur / S. H. Ter-Mynasova. – M: Astrel', 2007.– 287 s.
4. Trou M. Vysshее obrazovanye v SShA: proshloe, nastoyashchee, budushchee / M. Trou // Sovrem. vyssh. shk. – 1989. – # 4. – S. 89–115.
5. Lindeman E. Edutsation through Experientse / M. Anderson, E. Lindeman // Workers"Edutsation: A QuarterlyJournal. – 1927. – # 4. – P. 33–44.
6. Lunde J. P. Things for the First Three Weeks of Tclass / J. P. Lunde. – N. Y.: Teachers Tcollege Press, 2000. – 75 p.
7. Brameld T. Toward a Retsonstrutsted Philosophy of edutsation / T. Brameld. – N.Y.: – DrydenPress, Ints., 1956. – 418 p.
8. Lena, M.. & Reason Moll, J. (2000). The globalization of the profession sin the United States and Tsanada: A survey and analysis. Washington. DTs: The Tsenter for Quality Assurantsein International Edutsation. 2000. - 71 r.